

13.11.2018

Dnro 137/61/18

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Kirjeenne 29.10.2018

Lausunto Hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 212/2018 vp)

Pyydettyä lausuntona esitän kunnioittaen seuraavaa.

Yleiset huomiot

Esityksessä ehdotetaan lapsen seksuaalisen hyväksikäytön enimmäisrangaistuksen korottamista neljästä vuodesta kuuteen vuoteen vankeutta. Lisäksi rikoslakiin lisättäisiin törkeää lapsenraiskausta koskeva uusi rangaistussäännös. Rangaistavan käyttäytymisen ala ei esityksen myötä laajene, vaan kysymys on jo nykyisin rangaistavien tekojen arvioimista uuden nimikkeen mukaisesti törkeänä lapsenraiskauksena ja lapsen seksuaalisen hyväksikäytön osalta entistä laajemman rangaistusasteikon puitteissa.

Muutosehdotuksen tavoitteena on korostaa lasten ruumiillisen koskemattomuuden merkitystä ja entistä ankarampaa suhtautumista kaikkein vakaviimpiin ja törkeimpiin lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin, ja siten myös vähentää näitä rikoksia.

Tavoitteet ovat sinänsä kannatettavia. Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset ovat äärimmäisen paheksuttavia ja ansaitsevat tulla ankarasti rangaistuksi. Rikoslakia on aiheellista arvioida kriittisestikin, jotta varmistetaan siitä, että näihin rikoksiin kohdistuva yhteiskunnan paheksunta on riittävän selvästi ilmaistu. Seuraavista syistä en kuitenkaan kannata rikoslakiin nyt ehdotettuja muutoksia.

Esityksen taustalla olevan oikeusministeriön valmisteleman arviomuis-tion (OMML 7/2018) yhteenvedossa (s. 149) on tunnistettu seksuaalirikosten osalta *tarve selvittää aikaisempien lainsäädäntömuutosten vaikutukset ja oikeuskäytäntö rikostilastoista ilmeneviä lukumäärätietoja laajemmin*. Vasta toissijaisesti muistiossa ehdotetaan tehtäväksi hallituksen esityksestä ilmeneviä lainsäädäntömuutoksia.

Aikaisempien lainsäädäntömuutosten vaikutusten tarkempi selvittäminen on tarpeen, sillä rikoslain 20 lukua on viime vuosien aikana uudistettu useassa osassa. Lainsäädäntöön on tehty nimenomaan ankaroitta-

13.11.2018

Dnro 137/61/18

via muutoksia. Esimerkiksi vuonna 2014 lapsiin kohdistuvien raiskausrikkosten sääntelyä muutettiin niin, että alle 18-vuotiaaseen lapseen kohdistuva teko johtaa törkeään raiskauksen soveltamiseen. Suhteellisen tuoreiden muutosten vaikutukset olisi tarkoituksenmukaista ensin selvittää, jotta varmistutaan mahdollisten muutostarpeiden sisällöstä ja laajuudesta.

Syyttäjätöön kannalta on aina parempi, mitä yhtenäisemmän ja johdonmukaisemman kokonaisuuden rikoslaki muodostaa. Yksittäisiä rikosnimikkeitä ja tunnusmerkitöjä koskevat muutokset johtavat helposti sääntelyn pirstaloitumiseen. Viitataan tältä osin Lakivaliokunnan mietintöön, joka koski edellistä rikoslain 20 lukua koskevaa muutosehdotusta (LaVM 4/2014 vp s. 3):

"Yleisellä tasolla valiokunta toteaa, että rikoslain tiettyä sääntelykokonaisuutta koskevien säännösten toistuva muuttaminen tiheään tahtiin on ongelmallista ja aiheuttaa huomattavia haasteita lainkäytössä muun muassa rikoslain ajallista soveltamista koskevan sääntelyn vuoksi. Sääntelyä tulisikin pyrkiä uudistamaan kokonaisvaltaisemmin. Toisaalta nyt käsillä olevan muutoksen jälkeen RL 20 luku on uudistettu kokonaan, eikä näköpiirissä ole merkittäviä uudistustarpeita. Tärkeää on, että sääntely muodostaa selkeän ja mahdollisimman helposti hahmotuvan kokonaisuuden. Näin turvataan lain soveltamisen ennakoitavuus ja varmistetaan se, että oikeudenkäynneissä pystytään keskittymään teon rangaistavuuden ja rangaistusarvon kannalta olennaisiin kysymyksiin."

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön enimmäisrangaistus

Muutosehdotuksen nimenomaisena tarkoituksena on ankaroittaa etenkin vakavimpien lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tekemuotojen rangaistuskäytäntöä. Myös syyttäjät, jotka käsittelevät lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia, ovat laajasti sitä mieltä, että rangaistuskäytäntöä on varaa kiristää. On kuitenkin kyseenalaista, saavutetaanko ehdotuksella toivottua vaikutusta. On nimittäin oletettavaa että teot, jotka ansaitsisivat tulla rangaistaviksi yli neljän vuoden vankeudella, täyttäsivät törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkitön. Korotetun rangaistusasteikon yläpään soveltaminen jäisi todennäköisesti hyvin harvinaiseksi.

Jos nimenomaan törkeimpien hyväksikäyttörikosten rangaistuskäytäntöön halutaan vaikuttaa, pitäisikin ensisijaisesti arvioida, tulisiko törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön vähimmäisrangaistusta korottaa kahdeksi vuodeksi vankeutta. Tällöin rangaistusasteikko olisi sama kuin törkeässä raiskauksessa.

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön vähimmäisrangaistusta on korotettu 1.6.2011 voimaan tulleella lailla (540/2011). Samalla on muutettu sen ja törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkitöjä niin, että hyväksikäyttö aikaisempaa useammin täyttää törkeän tekemuodon tun-

13.11.2018

Dnro 137/61/18

nusmerkit. Muutosten ansiosta lapsiin kohdistuvista hyväksikäyttörikoksista tuomitaan nykyisin aikaisempaa ankarampia rangaistuksia.

Esityksen taustalla vaikuttavan arviomuistion (OMML 7/2018) mukaan rangaistusasteikkojen muutokset ovat perusteltuja, ”jos olemassa oleva käytäntö kattavan rangaistuskäytäntöä koskevan tiedon perusteella havaitaan vinoutuneeksi tai jos käsitys teon rangaistusarvosta ja siihen liittyen paheksuttavuudesta on muuttunut. Rangaistusasteikkomuutoksia tehdään maltillisesti ja harvoin, yleensä laajempien uudistusten yhteydessä.”

Arviomuistiossa todetaan, että nyt käytettävissä ei ole vuonna 2011 ja 2014 toteutettujen lainsäädäntömuutosten jälkeistä aikaa koskevaa pelkkiä tilastotietoja syvempää tietoa rangaistuskäytännöstä. Tiedonpuute vaikeuttaa merkittävästi tilanteen arviointia ja sen pohjalta mahdollisten lainsäädäntömuutosten oikeaa kohdentamista.

Kokoavasti totean, ettei ehdotettu enimmäisrangaistuksen korottaminen, ilman tarkempaa tutkimustietoa ja erillään laajemmasta seksuaalirikosten muutostarpeen arvioinnista ole tarkoituksenmukaista.

Törkeätä lapsenraiskaukseen koskeva uusi RL 20:7b

Ehdotuksen mukaan törkeästä lapsenraiskauksesta rangaistaisiin sitä, joka syyllistyy samalla teolla törkeään raiskaukseen ja sukupuoliyhteyden käsittävään törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Rangaistusasteikko olisi 4—12 vuotta vankeutta.

Nykyisin raiskauksen kohdistuminen alle 18-vuotiaaseen lapseen johtaa törkeän tekemuodon soveltamiseen. Jos raiskauksen kohteena on alle 16-vuotias lapsi, tekijä tuomitaan lisäksi törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Näiden rikosten yhdistelmästä tuomitaan 2—13 vuotta vankeutta.

Nykysääntely mahdollistaa siten yhtä ankarat ja ankarammatkin seuraamukset lapsiin kohdistuvista raiskauksista kuin uusi säännös: myös perusmuotoisen raiskauksen ja törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yhdistelmästä voidaan nykyisin tuomita ankarammin (yhteinen 13 vuoden rangaistus) kuin vakavammaksi rikokseksi tarkoitettusta törkeästä lapsenraiskauksesta (maksimi ”vain” 12 vuotta vankeutta).

Oikeuskäytännössä lapsiin kohdistuvista raiskauksista tuomitaan ankaria rangaistuksia. Hallituksen esityksestä käy ilmi, että viimeaikaista tutkimustietoa ei ole, mutta vuonna 2009 tuomittiin keskimäärin 5 vuoden 11 kuukauden mittainen ehdoton vankeusrangaistus, jos törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyi myös raiskausrikos. Tämä tieto

13.11.2018

Dnro 137/61/18

on ajalta ennen ankarampaan oikeuskäytäntöön johtaneita lainsäädäntömuutoksia vuosilta 2011 ja 2014.

Voimassa oleva lainsäädäntö siten mahdollistaa tuntuvat seuraamukset ja tuomioistuimet myös käytännössä määräävät teoista pitkiä, yli viiden vuoden vankeusrangaistuksia. Oikeuskäytännön mukaiset seuraamukset näyttävät vastaavan ankaruudeltaan nyt ehdotetun törkeän lapsenraiskauksen rangaistusarvoa, mikä asettaa muutosehdotuksen tarpeen kyseenalaiseksi.

Seksuaalirikoksista tuomittavat rangaistukset nousevat aika ajoin yleisen keskustelun kohteeksi. Huomiota on herättänyt mm. Turun hovioikeuden 17.11.2017 ratkaisema asia, jossa tekijä tuomittiin törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tämän oltua sukupuoliyhteydessä pienen lapsen kanssa. Oikeus hylkäsi syytteen törkeästä raiskauksesta, koska näyttämättä oli jäänyt, että asianomistaja olisi raiskauksen edellyttämällä tavalla pelkotilan tai muun avuttoman tilan takia ollut kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan syytteessä kuvatussa tilanteessa.

Mainittu oikeustapaus paljastaa nykyiseen lainsäädäntöön mahdollisesti sisältyvän epäkohdan: sukupuoliyhteys pienen lapsen kanssa ei automaattisesti täytä raiskauksen tunnusmerkistöä, vaikka pieni lapsi ei voi antaa pätevästi suostumustaan sukupuoliyhteyteen eikä pienen lapsen voi edellyttää kykenevän puolustamaan itseään sellaisella tavalla, jota nykyisen raiskaussäännöksen täytyminen edellyttäisi.

Edellä olevan perusteella voikin olla tarpeellista arvioida lapseen kohdistuvien raiskausrikosten tunnusmerkistöjä hallituksen esitystä *laajemmin* ja selvittää, onko *lapsenraiskauksesta* aiheellista säätää omana rikosnimikkeenään tai ainakin lisätä nykyisen raiskauksen tekotavaksi sukupuoliyhteys alle 16-vuotiaan kanssa. Nyt ehdotettu törkeätä lapsenraiskauksista koskeva rikosnimike ei korjaa nykytilannetta, sillä sen perusteella rangaistavan käyttäytymisen ei laajene nykyisestä.

Todennäköistä on, että raiskaussäännösten muuttamista joudutaan muutenkin arvioimaan uudelleen lähitulevaisuudessa suostumukseen liittyvien kysymysten osalta.¹ Muutospainetta aiheuttaa erityisesti Suomea velvoittavaan Istanbulin sopimukseen² sisältyvä suostumusperus-

¹Raiskausrikoksen tunnusmerkistön muuttaminen suostumusperustaiseksi on tällä hetkellä vireillä ja pohdittavana laajassa oikeusministeriön koolle kutsumassa *asiantuntijafoorumissa*.

²Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (Sops 53/2015). Ks. myös PeVL 6/2014 vp, jossa perustuslakivaliokunta toteaa, että suostumuksen puuttumiseen perustuva kirjoittamistapa korostaisi raiskauksen luonnetta seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja ihmisoikeuksien loukkauksena, ja katsoo, että valmisteltaessa jatkossa rikoslain 20 luvun uudistuksia on syytä arvioida mahdollisuudet kehittää raiskauksen tunnusmerkistöä tähän suuntaan.

13.11.2018

Dnro 137/61/18

teinen raiskauksen määritelmä. Jos raiskauspykäliin tehdään suostumukseen liittyviä muutoksia, on niillä suora yhteys nyt ehdotetun törkeän lapsenraiskauksen sisältöön.

Sukupuoliyhteyden lapsen kanssa käsittävät teot ja niitä koskevien rangaistussäännökset muodostavat syyttäjälle jo nykyisellään hyvin monimutkaisen sääntelykentän. Useat osittaisuudistukset, rikoslain ajallista ulottuvuutta koskeva sääntely (ns. lievemmän lain periaate) ja seksuaalirikosten pitkät vanhentumisajat huomioon ottaen syyttäjät joutuvat usein soveltamaan useita eri tunnusmerkkistöjä tilanteessa, jossa lapsen seksuaalisen hyväksikäyttö on jatkunut pitkän ajan. Lapsen kertomukseen liittyviin näytöllisiin erityispiirteisiin kuuluu muun muassa, että tar-
kan tapahtuma-ajan määrittäminen voi olla vaikeata.

Törkeätä lapsenraiskausta koskeva uusi rikosnimike mutkistaisi lainsoveltajan työtä entisestään. Teonkuvauksen laatiminen ja vaihtoehtoisten syytteiden kuvaaminen muodostuu hyvin haastavaksi, kun samaan faktiseen tapahtumainkulkuun (ilman suostumusta tapahtuva sukupuoliyhteys lapsen ja aikuisen välillä) saattaa tulla sovellettavaksi jopa kahdeksan eri rikosnimikeyhdistelmää RL 20 luvun 1, 2, 5, 6 §:iä ja uutta 7 b §:ää sovellettaessa.

Yhteenvetona katson, ettei ehdotettua RL 20 luvun 7 b §:ää tulisi hyväksyä esitetyssä muodossa, vaan RL 20-luvun muutostarpeet tulisi arvioida perusteellisemman selvitystyön jälkeen raiskaus- ja hyväksikäyttörikoksia laajemmin koskevan uudistuksen yhteydessä.

Edellä lausutun perusteella katson, ettei lakivaliokunnan samassa yhteydessä käsiteltävänä olevia muitakaan lakialoitteita tule hyväksyä.

Apulaisvaltakunnansyyttäjä

Jukka Rappe

Neuvotteleva virkamies

Sampsa Hakala

